

Thomas
Bernhard

Pravdě
na stopě

EDICE
střed
●

Thomas Bernhard
Pravdě na stopě

*přeložili Nikola Mizerová,
Pavel Novotný a Miroslav Petříček*

Originally published under the titles

Thomas Bernhard: Der Wahrheit auf der Spur.

Die öffentlichen Auftritte.

Herausgegeben von Wolfram Bayer,
Raimund Fellinger und Martin Huber

© Suhrkamp Verlag Berlin 2011

Thomas Bernhard / Peter Hamm: „Sind Sie gern böse?“

Ein Nachtgespräch zwischen

Thomas Bernhard und Peter Hamm

© Suhrkamp Verlag Berlin 2011

Czech edition © PROSTOR, 2013

Translation © Nikola Mizerová,

Pavel Novotný, Miroslav Petříček, 2013

ISBN 978-80-7260-274-2

Kniha vychází s finanční podporou

*Rakouského spolkového ministerstva školství, umění a kultury
Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur*

bm:uk

Obsah

- „Jste rád nepříjemný?“ (rozhovor) / 7
- Slovo k mladým spisovatelům / 65
- Básníci o Georgu Traklovi / 68
- Mladé hlavy / 69
- Divadlo na Tonhofu / 71
- Proč jen dva políčky? / 73
- Ranní politické rozjímání / 74
- Nesmrtelnost je nemožná / 80
- Minulost je neprobádaná (rozhovor) / 88
- Mou příští knihu / 105
- Pravdě a smrti na stopě / 106
- Milý a vážený doktore Spiele / 115
- Z Lisabonu vnímám Augšpurk / 117
- Včera v Augšpurku (rozhovor) / 118
- Ze šlehačky nic nevzejde (rozhovor) / 122
- Zítra Salcburk (rozhovor) / 137
- K rakouskému národnímu svátku 1977 / 151
- Vlastně je to celé žert (rozhovor) / 154
- Vyplnit prázdnotu větami (rozhovor) / 168
- Vážená paní Annelore Lucan-Stoodová / 172
- Les je hluboký, temnota taky (rozhovor) / 174

Na papíře bych dokázal
někoho zavraždit (rozhovor) / 190

Penzionovaný salonní socialista / 213

Členové Rakouské socialistické strany / 218

Stihomam? / 219

Já a moje práce mají tolik nepřátel / 222

Všichni lidé jsou stvůry,
jakmile odloží krunýř (rozhovor) / 223

Beztak mám proti sobě skoro všechny (rozhovor) / 231

Zákaz / 234

Bernhardova obhajoba / 235

Nejsem skandální autor (rozhovor) / 240

„Jeden významný hrob za druhým“ (rozhovor) / 243

Velevážený pane doktore Temnitschko / 246

Můj příspěvek k utlumení inflace
profesorů v Rakousku / 247

Lidé, co se mnou chtějí dělat rozhovor,
jsou mi podezřelí (rozhovor) / 248

Z jedné katastrofy do druhé (rozhovor) / 271

Tramvaj je klenot / 286

Poznámka k překladu / 287

„Jste rád nepříjemný?“

Úvodní poznámka
(Peter Hamm)

Bylo to v roce 1957, když mě v tübingenském knihkupectví Gastl – kam nejen jako student chodíval i Siegfried Unseld – udeřil do očí monumentální titul básnické sbírky Na zemi a v pekle. Titul zářil krvavě rudým písmem na temně černém omyvatelném plastovém obalu, krvavou červení zde bylo uvedeno i jméno básníka: Thomas Bernhard. S takřka přehnanou přesností korespondovaly básně mladého Thomase Bernharda s životním pocitem dvacetiletého mladíka, jímž jsem tehdy byl, a tohle souznění bylo třeba sdělit světu. A zrovna jako z udělání mi v obezřetně komunistickém časopise Geist und Tat uvolnila jedna milosrdná redaktorka místo pro recenzi, která se pak literární kritice v obvyklém slova smyslu samozřejmě příliš nepodobala, hraničila spíš s dithyrambem: „Od dob Trakla už Rakousko nezažilo, pomineme-li Christine Lavantovou, básníka, jenž by dosahoval originality Thomase Bernharda. Každá jeho věta dokáže svou živelností a novostí čtenáře doslova smést. Tak jako u Rimbauda se básnictví opět zmocňuje čtenáře, nutí člověka posedlého životem, aby se zřekl života pro poezii.“ A tak dále v tom nejvypjatějším tónu, jaký si lze představit, který však nebyl ničím jiným než ozvěnou lyrické přepjatosti Thomase Bernharda, oné temně jiskřivé oslavy, jíž tento mladý rakouský básník uctíval svoje neštěstí. Moje zanícení pro Bernharda nezesláblo

ani poté, co mi Ingeborg Bachmannová – kterou jsem chtěl svým nadšením nakazit a které jsem sbírku *Na zemi a v pekle* poslal – odepsala chladně a moudře: „Bernhard už o sobě dává vědět – již vyniká svým pudem psát básně, nikoli však vlastními básněmi.“

Thomas Bernhard, kterého jsem krátce nato poznal v Mnichově, pravděpodobně prostřednictvím našeho společného přítele Christopha Schwerina (jenž tenkrát pečoval o novou Bernhardovu sbírku v nakladatelství S. Fischera), mi neprozradil, že moje recenze byla v Německu vůbec první a pozval mě do Ohlsdorfu, kde jsem pak čas od času mohl zažívat ony typické bernhardovské dny a večery, na první pohled až uličnický záživný, ovšem vždy prodchnuté hlubokou rezignací, projevující se šibeničním humorem. V zimě 1976/1977 (Bernhardova proslulost mezitím už překročila německý jazykový prostor) se nakladatelství Suhrkamp rozhodlo dát dohromady svazek statí věnovaných Bernhardovu dílu; autor mě tenkrát doporučil jako editora. Nechtěl jsem, aby se z knihy stala učenecká hrobka se sekundárními texty, a proto jsem Thomasi Bernhardovi navrhl opatřit knihu úvodním rozhovorem; autor s tím k mému tichému úžasu souhlasil. Když jsme onoho zimního mrazivého dne dorazili (vzal jsem s sebou ženskou posilu), Bernhard nás nejprve autem zavezl, a to tak divoce jako snad žádný jiný automobilista mezi literáty, na jídlo do hostince na nejzazším konci Traunsee. Podnik jako by pocházel z Bernhardových raných temných povídek. Byli jsme tam – jak jinak – jedinými hosty a personál se choval značně nevrle. K jídlu jsme dostali jakési zbytky, takže jsme se věnovali především vínu. Sklíčení a zároveň

povzneseni jsme se v pozdním večeru vrátili stejně ostrým tempem zpět do Ohlsdorfu, abychom dál popíjeli a povídali si, nebo spíš hloupě klábosili, a zdálo se, že na rozhovor pro Suhrkamp se dávno zapomnělo. Bylo už kolem půlnoci, když přítelkyně tiše připomněla důvod naší návštěvy a ukázala na přivezený magnetofon. A tak jsme přece jen ještě začali s hrou na otázky a odpovědi (k níž by si čtenář měl přimyslet i výše popsany předchozí průběh večera). Při kladení jednotlivých otázek jsem si nemusel hrát na naivku, byl jsem jím, stále ještě infikován iluzemi své generace „osmašedesátníků“, kteří sice společensky ovlivnili mnohé důležité věci, ale v estetických otázkách obecně se chovali jako barbaři. Před Thomasem Bernhardem jsem samozřejmě pociťoval rozhršení, protože jsem se v časopise Konkret, hlásné troubě mimoparlamentární opozice, zapáleně přihlásil k jeho tenkrát ještě mocně napadanému románu Rozrušení.

Ten, kdo zná Bernhardovu dikci, pozná ji i tam, kde autor už jenom naznačuje nebo mluví v polovětách; i v momentech, kdy Bernhard promlouvá jako jedna ze svých chvástavých jevištních figur, lze odhadnout, co bylo jeho nejnítěrnější hnací silou: mnohdy to byl bezpochyby pouhý duch vzdoru. Když například Bernhard tvrdošijně odmítal soucit, napadla mě analogie s Nietzsem, který sice soucit zatracoval, ale v Turíně pak objal týranou herku. A stejně jako mohl Nietzsche mluvit o „duchovním zákusku“ jménem „Gorgon-Zola“, cenil si Thomas Bernhard nade vše kalambúru a překvapivé slovní hry. Jeho cynismus nebo to, co u něj jako cynismus působilo, byla reakce hluboce ukřivděného dítěte, které na cestě za

spisovatelským povoláním dostávalo jednu osudovou ránu za druhou. Jak napsala Marina Cvetajevová: „Bášníkem se stáváme v dětství.“

Bylo už skoro ráno, když náš noční rozhovor dospěl ke konci. Thomas Bernhard se osvědčil jako zručný odklízeč sněhu, uvolnil nám cestu a my mohli odjet z Ohlsdorfu zpátky do Mnichova. Krátce nato jsem poslal pásky s naším rozhovorem do Suhrkampu, a když jsem po relativně dlouhé době obdržel opis, poslal jsem jej korektně ke korektuře Thomasi Bernhardovi. Krátce potom mi přišel dopis z Ohlsdorfu, psaný 24. srpna 1977; dopis byl napsán na dopisním papíře z onoho nádherného hotelu Palácio de Seteais v Sintře (Portugalsko), který jsem v roce 1975 Bernhardovi nadšeně doporučil. Bernhard psal: Milý Petře H., jistě Vás nad tímto papírem jímá touha po Sintře! – Krátce: celý ten (příšerně opsaný!) text našeho jedinečného (jediného?) experimentu je zcela nepoužitelný, nesmí z toho být publikována ani řádka. Když pomyslím na knihu o mé práci, skoro se mi z toho dělá špatně; vychází mi z toho jen odpor. Už léta čtu jenom žvásty, ze kterých je mi na zvracení, a nemůžu se proti těm nechutným pohádkám (?) bránit. Prosím, zvažte to všechno důkladně ještě jednou... Jsem v dobré formě a měl byste se tu zase někdy – spontánně! – objevit – třeba ve dvou... Loučím se se svým 1. kritikem (1957), jenž byl tak mladý a jehož jsem považoval za tak starého. Váš Thomas Bernhard.“ Jako už ne zcela mladý blbec jsem se urazil, nikdy jsem na ten dopis neodpověděl a od vydání knihy o Thomasi Bernhardovi, která byla s nakladatelstvím Suhrkamp pevně dohodnuta, jsem ustoupil. Teprve později, po přečtení

všech Bernhardových autobiografických knih, vydaných nakladatelstvím Residenz (Příčina, Sklep, Dech, Chlad, Dítě), jsem pochopil, proč se tak rezolutně bránil uveřejnění tohoto v mnoha směrech autobiografického rozhovoru. To, co byl ochoten sdělit ke svému dětství, mládí a básnickému vývoji, nemělo být vysloveno formou nějakého volného nočního klábosení, ale jako sevřený literární text.

Když se mi nyní, během minulé zimy 2009/2010, skoro po čtyřiceti letech, náhodou dostal do rukou přepis našeho rozhovoru, nenabyl tím asi na významu, ale připadalo mi, že v něm nacházím mnohé detaily a nuance, které Bernhardovým obdivovatelům možná dosud unikaly. Peter Fabjan, bratr Thomase Bernharda, mi udělil povolení text uveřejnit; rozhovor jsem dal přečíst i Ulle Unseldové-Berkéwiczové a Raimundu Fellingerovi a ti byli přesvědčeni, že Bernhardovým čtenářům by tento text neměl zůstat odepřen. Takže jsem s uveřejněním nakonec také souhlasil, ač stále s poněkud stísněnými pocity.

Prosinec 2010

Noční rozhovor mezi Thomasem Bernhardem
a Peterem Hammem v Bernhardově domě
v Ohlsdorfu 1977

Peter Hamm: Jak to, že máte v domě tak málo knih?

Thomas Bernhard: Protože knihy na mě působí tísnivě. Stačí mi už jedna. Když někdo pracuje v mlékárně, taky nemůže mít doma máslo. Kdyby

měl doma třeba sto nebo tisíc balíčků másla, zbláznil by se.

Píšete tady v domě?

Píšu tady v domě. Skoro vždycky.

Proč bydlíte na vesnici? Na statku?

Mám velice rád Londýn. Ten je pro mě ideální. A protože v Londýně žít nemůžu, žiju tady. To má přibližně tentýž efekt. Les a celá ta krajina, to je skoro jako obrovské město. Nepříjemné by bylo malé město nebo městys nebo koncentrace stovek či tisíců obyvatel. A miliony u nás nejsou. Takže žiju tady.

Máte selské předky.

Mám všechny předky, co kdy existovali, vlastně jako každý člověk. Není tudíž správné tvrdit, že někdo má selské nebo jiné předky, protože všichni jsou koneckonců spřízněni se všemi - kdybychom pochopili přírodu, kdybychom k tomu měli vůli.

Kam byste se sociálně zařadil?

Pravděpodobně pocházím z maloměšťáckých vrstev. Aspoň v tomhle století, nebo posledních padesát osmdesát let. Vždyť lidské vzpomínky dál ani nesa-
hají. Nejdřív to byl samozřejmě také selský lid nebo sedláci, že.

Proslul jste napjatým vztahem k Rakousku. Přesto tady žijete. Proč?

Protože žiju rád tam, kde narážím na nejvíc překážek. A kdybych odsud odešel, ty překážky bych neměl, a proto žiju tady. A dokud mě nevyhodí, což pravděpodobně není možné, zůstanu tady.

Existuje pro vás pojem vlast?

S tím si moc rady nevím. Dokážu si sice představit, kde žili moji předkové, ale tam já přece nežiju. Do Rakouska jsem přišel spíš jako outsider.

Kde jste vyrůstal?

Narodil jsem se v Holandsku. A první roky jsem trávil na lodi, to znamená vlastně na moři, v Rotterdamu - který jsem před pár týdny znovu navštívil. Vyrůstal jsem ve Vídni, matka mě tam převezla v prádelním koši. Zpočátku typické velkoměstské dítě. Pak jsem s prarodiči zažíval pravidelné útěky před chudobou, přesuny z jednoho laciného činžáku nebo laciného bydlení někam jinam. A tak jsem neustále střídal školy a vybavuju si, jak se dospělí pořád děsili placení nájemného, protože nebyly peníze, takže se před placením holt uteklo jinam, a tak podobně. Jako dítě jsem žil velice rušný život, pobýval jsem všude možné.

Postava dědečka u vás hraje...

... velikou roli, protože jsem vyrůstal u prarodičů, to znamená především u dědečka.

A čím byl?

Byl, čím vlastně byl? Studoval techniku, strojírenství, a vyhodili ho ze školy, protože jednoho dne přišel s pavím perem na klobouku. Ředitel mu řekl, jestli s tím pavím perem přijdeš zítra zase, poletíš. A samozřejmě, co takový mladý člověk neudělá? Samozřejmě s tím pavím perem přijde zase. A letěl. Čímž začal jeho potulný život a averze vůči všemu, co souviselo s rodiči a školou a omezováním. A to jsem po dědečkovi zdědil: neposednost, pohyb. Dva-
cet let jsem žil v neustálém pohybu. Nikde jsem nevydržel déle než čtrnáct dní.

Ten dědečkův anarchismus vás přitahoval už od dětství?

Pravděpodobně ano. Mám to v sobě dodnes, stavět se všemu na odpor.

Když jste měl tuhle vlastnost od začátku, jak jste například mohl vydržet v internátu v Salcburku?

To se prostě musí vydržet. Odejít přece nemůžete, tak co máte dělat? V deseti letech nemůžete jen tak utéct, to byste se nejspíš čtvrtý nebo pátý den někde zhroutil hlady. A pak se vynoří nějaký policista nebo milovník pořádku a zase vás strčí do nějakého podobného ústavu.

To vám bylo jasné už tenkrát?

Ano, samozřejmě. Nikdo nemá tak jasno jako člověk mezi sedmým a čtrnáctým rokem.

Jaké byly vaše zásadní zkušenosti, tenkrát v tom internátu?

Rozbití osobnosti, pravděpodobně. Jako cíl úřední moci.

A jak jste tomu dokázal vzdorovat a přitom tam zůstat?

No, vzdoroval jsem vždycky, neustále jsem dělal to, co mi ostatní vymlouvali. Ale když je člověk mladý, je vlastně jakýmsi trestancem. A když je zavřený v nějaké polepšovně, může sice taky vzdorovat, odporovat všemu, ale nemůže odejít. A pokud odejde, s největší pravděpodobností ho během osmi dní zase zavřou.

Jaké jste měl představy o tom, co bude následovat po internátu, jaké jste si tenkrát dělal naděje?

Vůbec žádné, nic. Nepředstavoval jsem si vůbec nic. Vždycky jsem myslel na to, že už se ráno nechci probudit. A to samo o sobě stačilo. A dost zlé už bylo to, že jsem se pokaždé znovu probudil.

Na internátě jste neměl žádné pozitivní zážitky?

Tak nějaké by se našly. Prostěradlo přijde vhod, nebo tak něco, že. Prostě takové úplně běžné zážitky, které má člověk nakonec i rád. Anebo kočka na zadním dvoře, kterou si pohladíte. Protože vás nikdo nepohladí, snad něco takového. Anebo vědomí, že někde je člověk, třeba dědeček nebo někdo jiný, kdo vás prostě má rád, nechci tvrdit, že vás miluje, protože pojmy milovat a láska nelze v tom věku ještě vůbec chápat.

Ale člověk přece jen velmi silně cítí, že mu něco chybí.

To ano, ale nedokáže to vysvětlit. Máte sice jasnější vnímání, ale jako dítě nechápete pojmy.

V próze Příčina, v níž líčíte svůj pobyt v salcburském internátu, hraje velkou roli vaše hra na housle. Byl to jakýsi druh náhradního světa? A také první kontakt se světem umění?

Ano, bylo to útočiště. Myslím, že matka byla velice muzikální, velice dobře zpívala a hrála. Ale v podstatě jsem nenáviděl všechno, co souviselo s disciplínou nebo pořádkem. A tak jsem samozřejmě nenáviděl i hru na housle, protože každé studium hudby nebo hry na nástroj samozřejmě začíná disciplínou. Jenže to bylo přesně to, co jsem nenáviděl. Ale občas jsem to měl dokonce i rád, protože to byl protiklad toho amúzického pořádku, těch komandujících oficírských holinek. Ten marš tónů a not mi byl přece jenom milejší než ten holínkový marš.

Po odchodu z internátu jste studoval hudbu?

Ne, studovat jsem nemohl. Na housle jsem se sice učil, na nástroj se přece nejdříve učíte, o studium se jedná teprve na vysoké škole. Ale já jsem začal navštěvovat obchodní školu a na housle už jsem nehrál, protože ty housle byly taky rozbité, pryč, v tahu. Ale ta hudba ve mně zůstala. Jeden nástroj byl pryč, no, ale pak jsem objevil hlasivky. Jak, to už si přesně nepamatuju.

Takže při obchodní škole jste se učil zpívat.

No kdo by se chtěl stát obchodním příručím. Chtěl jsem se jenom dostat pryč z domova a tohle byla jedna z možností. A tahání pytlů s moukou a kukuřicí, čas strávený s věčně opilými dělnicemi, co měly deset dětí, a s právě propuštěnými vrahy z té čtvrti, to mi bylo milejší než kontakt s mými koneckonců přece jen tupými blízkými příbuznými, kteří nerozuměli, respektive nemohli rozumět ničemu, co se ve mně odehrávalo. Nedá se jim taky nic vyčítat. Takže jsem radši tahal ty pytle s moukou. Ale měl jsem jasno v tom, že takhle se život strávit nedá, tahat pytle s moukou, a když už, pak je to hrůzná budoucnost pro někoho, kdo právě začíná přemýšlet. A zpěv nebo hudba vůbec, to byl zase další útěk, byl to útěk k jedné z možností, když ale ta možnost nastala, utekl jsem od té možnosti zase k nějaké jiné. A dodnes se toho moc nezměnilo. Tenkrát jsem odešel k pytlům s moukou, a teď holt k románům a divadelním hrám. Ale zřejmě je to jen další uzavřený pytel s moukou.

Proč jste neutekl k hudbě, proč jste se nestal hudebníkem nebo zpěvákem?

Neměl jsem peníze, tenkrát nebyla žádná stipendia. Byl jsem pořád u těch pytlů, protože jsem musel z něčeho žít. Odešel jsem z domova prakticky v patnácti letech. Musel jsem si něco sehnat, dělat nějakou práci, můj poručník mi řekl: Je mi úplně jedno, co z tebe bude, i kdybys byl zedník. Takže mi to taky muselo být jedno, protože jedno musí být člověku vždycky to, v čem nemá jinou volbu. Zbývá prostě jenom to jedno, a to byl ten kupecký krám. Nebylo to to nejhorší.

Ale potom jste začal studovat.

Potom ne, teda ještě v tom krámě přišla zčistajasna nemoc: neškodné nastuzení při vykládání brambor z nákladáku. Vykládal jsem je v chumelenici, všechno sám, bože můj, bylo toho pár tun. A večer zimnice a potom... Ne, doma jsem ležet nechtěl, srazil jsem si horečku, pamatuju si to přesně, řekl jsem, tak, už jsem z toho venku, takže jsem to přechodil. A o tři měsíce později se samozřejmě dostavil zánět pohrudnice a místo pytlů s moukou různé nemocniční postele. To ještě zdaleka nebyla tuberkulóza, byl to vlhký zánět pohrudnice, jak se říká, zrovna řádila chřipková epidemie. Bože můj, ležel jsem na pokoji o pětadvaceti postelích, se spoustou lidí, kteří neustále umírali, a cítil jsem se dokonce úplně šťastný, že tam ležím. Současně se mnou ležel v tom špitále i dědeček a nikdo nevěděl: umřu

já - umře on. Pak jsem dostal poslední pomazání a dědeček ne, protože si mysleli, že umřu já. Ale nakonec umřel on. Pro mou matku to asi nebylo moc příjemné. A jak jsem se později dozvěděl, dědeček si to poslední pomazání nenechal dát: farářovi, který před jeho smrtí vešel do místnosti, řekl „Ven!“. To bylo jeho poslední slovo, ven, moc pěkné. Na poslední pomazání nedošlo. Ten farář měl kufřík jako nějaký obchodní zástupce, na straně byly dva knoflíky, které stlačil, a víko se vymrštilo vzhůru. Byly tam takhle dvě svíčky, které horlivá sestra zapálila, a on se pak zeptal, tak kohopak to tu dneska máme, a ona ukázala na postele a tenhle nebo támhleten pak dostal poslední pomazání. Takhle se to odehrávalo. Je úplně normální, že lidi umírají, říkal jsem si, není na tom nic hrozného [následuje několik nesrozumitelných slov].

Jak dlouho jste byl v tom špitále?

Myslím, že dva měsíce. A končí to samozřejmě nějakým tím stínem na plicích, ze stínu je pak infiltrát a z infiltrátu je díra a z díry smrt, nebo se ta díra zvětší, přijde na to.

Šel jste do sanatoria?

Nejdřív jsem šel do sanatoria, pak mě ze sanatoria propustili jako zdravého. Když se ale dostanete ven, musíte ve městě docházet na prohlídky k lékaři, a ten lékař pak zjistil, že mám vlastně v plicích díru a že nejsem zdravý, ale pozitivní. To je osud lékařů,

že se vlastně pořád pletou, nebo skoro pořád. Tragický osud všech lékařů: mají pravdu, jen když mají štěstí. Ale k tomu dochází jen zřídka.

Byla u vás nemoc impulzem ke psaní?

Pravděpodobně, byla to pravděpodobně vůbec jediná možnost, protože zpívat už jsem holt nemohl, protože s dírou to prostě nejde, a když zhubnete za čtrnáct dní dvacet kilo a ležíte tam jako kostra a taky tak vypadáte, takže když jsem měl narozeniny, sourozenci mě ani nepoznali a vůbec si netroufli mi pogratulovat; zpívat už se prostě nedalo.

A tenkrát jste začal psát?

Jakmile jsem udržel šálek s čajem, to samozřejmě tužce předchází. Člověk prostě musí něco dělat, nemůže jen tak ležet a úplně sejít. A pravděpodobně to byl taky dědeček, totiž můj vztah k němu, že jsem si řekl, můžu přece taky psát.

Co dědeček psal?

No, knihy. To, o čem přemýšlel, buď formálně zpracoval, nebo jen tak zapsal, aniž by tomu dal nějakou formu.

Tedy žádné romány?

Romány psal taky, ty nebyly moc dobré. Ale přemýšlel právě o [nesrozumitelné]...

A čím jste začínal vy?

Básněmi. Člověk začne básněmi, které se rýmují. A psal jsem spíš tak, jak uvažoval dědeček, a to jsem zrýmoval. Jak je svět špatný a jak jsou lidé odporní a jak je slunce krásné, a když vyjde měsíc, je to nádherné, ale lidé si ten vycházející měsíc nezaslouží, a to slunce je odporné. A co dědeček nezrýmoval, co pouze zapsal, to jsem prostě zrýmoval a zapsal já.

Jednou jste mi ale vyprávěl, že jste zpíval ještě v sanatoriu.

Ano, po jisté době. Když máte k hudbě takový vitální přirozený vztah, pak je samozřejmě úplně hrozné, když ze sebe nemůžete vydat ani hlásku; jakmile jsem na tom byl zdravotně trochu líp, chodil jsem do kostela a zpíval. Zpíval jsem a psal básně, střídavě. A po tom pobytu v sanatoriu jsem začal navštěvovat hodiny zpěvu v Mozarteu. [nesrozumitelné] jsem se tam nechal zapsat a zpíval jsem tam. Ale musel jsem taky z něčeho žít, dostal jsem tenkrát sociální podporu nebo něco takového, 110 šilinků, to si ještě pamatuju, a s tím jsem šel opět k poručníkovi, od něhož jsem předtím odešel, šel jsem tam, protože nic jiného mi nezbývalo, a on mi tenkrát odečetl, to si ještě pamatuji, osmdesát šilinků za topení. A pozamykal skříně. Přecházel po předsíni sem a tam a vždycky říkal, tenhle mi všechno sežere, ale přitom jsem tam nikdy nic nejedl.

Jak jste vůbec přišel k tomu poručníkovi?

Ten poručník byl matčin muž. S mým otcem nebyla moje matka sezdaná. Toho poručníka pořádně nechápu, protože tenkrát byl velice mladý, ještě mu nebylo ani přes dvacet, to člověk ještě nemůže fungovat jako otec. Původně byl holičským pomocníkem v Ottakringu. A moje matka ho poznala přes svého bratra, který ve Vídni s tím Ernstem Fischerem, toho budete určitě znát...

Ano, ten spisovatel...

Ano, ten spisovatel a komunista. Tak na toho můj strýc, matčin bratr, nějak narazil, nevím, jak se seznámili. Strýc byl geniální chlap, který ve Vídni dělal celou tu komunistickou propagandu právě s Ernstem Fischerem, jeden ji prostě vykonával, ten druhý říkal, jak na to. A tak strýc holt vyvěšoval po Vídni transparenty a vedl existenci mezi transparenty a vězením. A přitom do toho zatáhl ještě toho holičského učně. To byl syn kočího, který pracoval ve Vídni u velkopekáren Anker. Jeho otec byl původně štolbou u knížete Esterházyho, což nedopadlo dobře, takže pak pracoval u těch velkopekáren Anker. Jeho matka, která žije dodnes v Salcburku - je jí skoro sto let -, byla dcerou sedláka ze Štýrska, a co udělali, poslali dítě za tou nejbližší příležitostí, což bylo holičství, takže pak nastoupil do učení u holiče. Někdo ho odtamtud jednou vytáhl a vzal ho domů, kde byla moje matka, a tak se seznámili. Docela prosté, ne?

Začal jste poezií, píšete ještě poezii?

Ne.

Ale znamená pro vás ještě něco?

Ani se na to nepodívám, tak jednou za dva tři roky to vezmu do ruky, podívám se do toho a poznávám přibližně básně, které se mi svého času líbily, prostě se do toho podívám a pomyslím si, bože můj, vlastně je to docela milé.

Kdy jste začal s psaním prózy?

To bylo, to se prolíná. Už záhy jsem začal psát drobné příběhy. Odešel jsem do Vídně a neměl žádné peníze a šel jsem do literární kanceláře, kde byla jedna, jak se jmenovala, Thea Leitnerová se jmenovala, ta teď píše ve Vídni pro *Wiener Kurier*, takže vím, jak se jmenovala. Měla svou kancelář a prostě zprostředkovávala literární výtvořiny novinám a nakladatelům; a teprve den předtím, než jsem přišel na tenhle nápad, jsem napsal příběh, abych tam taky něco přinesl. Byl to [nesrozumitelné]. Prostě jsem si sedl k psacímu stroji, aniž bych zřejmě o čemkoli přemýšlel. Protože zrovna padal sníh, začal ten příběh sněhem, byla tam ruská emigrantka, která přechází ulici - a najednou výkřik, zhroutí se, už si to nepamatuju, tragický příběh o dvou a půl stranách, hrozné. A pak jsem tam zašel, bylo to ve Wollzeile, Thea Leitnerová měla kancelář ve státní tiskárně. Neměl jsem samozřejmě nic k jídlu, vůbec

nic, tenkrát jsem bydlel na studentských kolejích a vždycky jsem si říkal, zabiju se, nebo ne, udělám to nožem, nebo neudělám. Ale přece jen jsem pořád tady. A tenkrát jsem si myslel, to s tím příběhem, z toho by mohlo něco koukat. A ta Thea Leitnerová to četla a tak nějak rozpoznala moji situaci a zřejmě si pomyslela, bože můj, co ten tady dělá, pak řekla, že by mi mohla něco zprostředkovat, že bych jí mohl uklidit sklep v Kettenbrückenstraße, že to je sklep, který jí patří už léta, a že se musí uklidit, a za to že by mi mohla zaplatit. O mém příběhu nepadlo ani slovo, a tak jsem ten příběh zase schoval a řekl jsem, ano, ráno budu v Kettenbrückenstraße. A pak mi dala baterku, protože ve sklepě nebylo světlo. Byly tam padací dveře, všude skákaly krysy. Začal jsem uklízet a večer jsem šel domů s bochníkem chleba a pár šilinky, což byl v podstatě obrovský úspěch. Myslím, že tohle byl začátek skutečné prózy.

Cítil jste, jak bych to řekl, cítil jste nutnost psát prózu?

Jestli jsem cítil nutnost, to nevím. V podstatě jsem chtěl být nějak slavný, odjakživa, čím, to mi bylo vlastně úplně jedno.

Být slavný tedy znamená chtít to světu dokázat.

To taky nevím. Člověk vlastně nemá tušení, co to je. Prostě to něco je. Je to něco jiného než nebýt vůbec ničím.

No ano, člověk prostě chce někým být.

Ano, snad jsem chtěl být někým.

Teď jste slavný. Znamená to pro vás pořád ještě něco?

Těžko říct. Všechno něco znamená, spontánně řečeno. Sláva je dvojaká věc. Na jedné straně příjemná, na druhé straně odporná. A přece je to něco, co člověka fascinuje, řekl bych. Nemůžu říct, že to pro mě neznamená nic, protože to pro mě právě znamená všechno. Je úplně jedno, co to je. Ale hmatatelné to není. Mohl bych třeba taky říct, že to pro mě vůbec nic neznamená, když to zítra zmizí, bude mi to jedno, nebo že už nechci psát, že už neumím psát. Ideální by bylo, kdyby se za mě někdo modlil. Ale momentálně přece jen to všechno k sobě patří a hraje určitou roli.

Najednou dostáváte dopisy od lidí, kteří četli vaše knihy, kteří se s vašimi postavami identifikovali nebo se cítili nějak osloveni. Jak se při tom cítíte?

To naprosto nechápu, v životě jsem nikomu nepsal z nějakého obdivu. Nikdy jsem to nedělal. Nikdy jsem nešel se svými věcmi za nějakým básníkem nebo spisovatelem, nikdy jsem s žádným nechtěl mluvit. Nikdy.

Ale když jste začal psát, to jste neobdivoval jiné knihy a jiné autory? Literatura se přece vždycky živí literaturou.

Knihy ano, ale osoby ne. Spisovatele jsem nikdy vidět nechtěl.

Jaké knihy jste tenkrát obdivoval?

Nejdřív to byly knihy, které měl v knihovně dědeček, pravděpodobně, ne pravděpodobně, tak to bylo. Zčásti jsou to dokonce knihy, na kterých mi dodnes do jisté míry záleží. Jenom tam neměl vůbec žádné knihy z posledních dvaceti let před válkou, kupodivu, vlastně to všechno byli klasičtí autoři.

Jaký byl váš první zásadní čtenářský zážitek?

Prvním velkým zážitkem byly knihy Petera Rossegera. Ale čtenářsky jsem se vlastně osamostatnil díky Thomasi Wolfovi, to byl první autor, který mě opravdu fascinoval.

Jeho „K domovu pohled, anděli“?

Ano, to byla kniha, u které jsem si říkal, ta je opravdu velkolepá, a ten, kdo ji napsal, je tak neskutečně vitální a mladý a důvtipný. Nechci říkat duševně bohatý, to vážně nebyl, ale působil jako větrná smršť na papíře.

Řekl jste „vitální“. Byla to pro vás důležitá kategorie?

Jistě. Záleží na tom, s jakou lehkostí dokáže autor převést na papír to, co pro člověka a jeho okolí představuje život, právě onu vitalitu. A právě

v nezeslabené podobě. Většina lidí nepíše vůbec nic vitálního nebo živého.

Považoval byste své knihy za vitální?

No ano, pokládal bych je za velice vitální, ale samozřejmě nikoli ve smyslu Thomase Wolfa. U mě je vitalita spojena s jinými věcmi. Nejsem taky žádná větrná smršť. To ani nemůžu.

Jsou ještě nějaké čtenářské zkušenosti, které pro vás mají dodnes význam?

Faulkner, například. Pak už jsem se začal zajímat o filozofická díla. Ale mezi filozofy mě zajímali nejvíc ti, kteří neměli systém. Pascal a Montaigne [nesrozumitelné] všechno. To mi v hlavě strašilo celá desetiletí a vlastně to mám v sobě dodnes. Velice brzo mě začalo čím dál víc fascinovat něco, čemu jsem vlastně vůbec nerozuměl, s tou filozofií to byl úplně instinktivní zážitek.

Pascala měl v knihovně váš dědeček?

Ano. Byli tam všichni, v podstatě všichni staří významní autoři, s výjimkou těch, které prostě ještě neznáme, a možná najde [nesrozumitelné]. Četl jsem to všechno teprve až po dědečkově smrti. Před dědečkovou smrtí jsem nechtěl mít s literaturou nic společného. V rodině byl člověk, který byl jako osobnost formován vztahem k literatuře do té míry, že bylo nepředstavitelné, že by se mu někdo jiný mohl

vůbec jen přiblížit. To se samo sebou vylučovalo. Na druhé straně prarodiče vždycky chtěli, aby mi zbývalo něco na knihy. Ale já se tomu vždycky velkým obloukem vyhýbal a vlastně jsem ty knihy nenáviděl. Taky mi to připadalo příliš namáhavé. Chtěl jsem se poflakovat, v létě nosit krátké kalhoty a v zimě dlouhé, lítat sem a tam a pokud možno nedělat nic, co chtějí ostatní. A to v pravém slova smyslu, ale pravděpodobně je to tak obecně. A literatura znamená obtíž. Tady už bylo potřeba něco překonat.

Byl dědeček jako spisovatel v rodině vážený?

Vážili si ho, aniž by chápali, co dělá, přinejmenším ho silně respektovali, jeho dcera a syn ho dokonce s rozumným odstupem obdivovali. A jeho zeť jím byl fascinován, protože když se někdo z holičství najednou dostane do domu, kde je knihovna a muž s brýlemi, který se celý den prochází ve volných kalhotách a se špacírkou, mluví jenom o Schopenhauerovi, Kantovi a takových věcech, to už takového holičského učně vyvede z rovnováhy. Otevře pusu a podvolí se všemu. Jistěže mu to víceméně ničilo život, protože byl na dědečka krátký. Protože se dostal do prostředí, kterému nemohl čelit.

To je vaše raná zkušenost, že kultura a duch mají svou odvrácenou stranu?

Pociťoval jsem to velmi silně, protože příkladem toho byl dědeček, především všechny ty pasti a nástrahy, do kterých se duchu otevřený a produktivní